

Connie Palmen. *De wetten*. Prometheus

Wie niet weet waar hij over schrijven moet, kan altijd nog over het schrijven zelf schrijven. Zoiets is vaker gedaan, dus wil het resultaat de moeite waard zijn, dan moet men van goeden huize komen. Voor je het weet gaat het dan over meer dan het schrijven alleen, want er komt wat voor kijken om te kunnen schrijven. Dat blijkt overduidelijk uit *De wetten*, het debuut van Connie Palmen (1955). In deze roman vertelt de hoofdpersoon, Marie Deniet, over haar moeizame weg naar het schrijverschap - waarvan de lezer in de vorm van *De wetten* de eerste proeve onder ogen krijgt.

De roman valt dus samen met zijn eigen geschiedenis; in de roman wordt verteld wat er nodig is geweest om hem te kunnen schrijven. Dat riekt naar Hegel, en gezien het feit dat Marie Deniet filosofie studeert, nog wel bij een hoogleraar die aan Hegel de voorkeur geeft boven de moderne Franse filosofen (vooral Foucault) waar Marie zo dol op is, mag dat vast geen toeval heten.

Het schrijverschap verschijnt niet aan het eind van de roman als een *deus ex machina*; het heeft er van meet af aan in gezeten. Zolang Marie lezen en schrijven kan, heeft zij ervan gedroomd (inclusief een jeugdroom waarin zij de Nobelprijs krijgt) zelf boeken te schrijven. In het eerste hoofdstuk voorspelt een van haar vrienden bovendien dat het schrijverschap haar bestemming is. Het moet er alleen nog van komen; daarvoor dient eerst de lange weg te worden afgelegd die de rest van de roman in beslag neemt.

Iets dergelijks vindt ook plaats in Hegels filosofie van de geest. Hegel beschrijft de ontwikkelingsgang van de geest met als eindpunt een „absoluut weten“, waarin alle voorgaande filosofie is opgenomen en op een hoger - het hoogste - plan is gebracht. Omdat Hegel geest en God gelijkstelde, heeft men zijn filosofie wel getypeerd als de „autobiografie van God“. Dat zou ik van Connie Palmens boek niet durven beweren. Maar misschien zou je het wel een autobiografie van het schrijven kunnen noemen.

Op de achterflap wordt *De wetten* een „Bildungsroman“ genoemd. Daar valt niet veel tegen in te brengen, al is het wel een wat merkwaardige *Bildungsroman*. In het laatste hoofdstuk merkt Marie op dat haar verhaal niet zozeer een „wordingsgeschiedenis“ is, als wel een „geschiedenis van het ontworden, van het onpersoonlijk worden“. Een paar regels verder staat: „Je moet jezelf doodmaken om te kunnen schrijven“. Dit is uiteraard een paradox, er hoeven geen echte slachtoffers te vallen. Wat ermee gezegd wil zijn is dat het schrijven iets buitengewoon veeleisends is, iets absoluuts, dat weinig of niets naast zich gedooft. Pas nadat Marie dit heeft begrepen, kan zij het verhaal schrijven dat van meet af aan in de sterren stond.

Dat laatste is hier geen loze beeldspraak, maar slaat op degene die haar aan het begin van de roman in haar toekomstig schrijverschap bevestigt. In het boek heet hij „de astroloog“: al wichelend voorspelt hij Marie wat aan het eind van het boek realiteit zal zijn geworden. Hij is een van de zeven mannen die zij op haar pad tegenkomt en van wie zij de „wetten“ probeert te doorgronden om ten slotte uit te komen bij de ene wet die voor haarzelf geldt: het schrijven.

Elk van deze mannen krijgt in de roman een eigen hoofdstuk, met als titel de

naam van zijn functie of voornaamste kwaliteit. Na de astroloog maakt Marie achtereenvolgens kennis met de epilepticus, de filosoof, de priester, de fysicus, de kunstenaar en de psychiater. Ieder van hen vertegenwoordigt - direct of indirect - een mogelijkheid van het leven, die Marie wil leren kennen en beheersen, om deze vervolgens weer terzijde te schuiven. Op deze manier wordt het pad tegelijk steviger en smaller, totdat het, zoals zij zich in haar schrijfsels aan de psychiater realiseert, nog maar één einddoel toestaat.

Schrijven blijkt een manier van leven te zijn die geen enkele concurrentie verdraagt: de ziekte, de filosofie, de fysica, de waanzin en zelfs de liefde moeten ervoor wijken. Het schrijven neemt de vorm aan van een duister „noodlot”, en dat maakt het tevens tot iets dat méér is dan schrijven alleen: het heeft alle andere mogelijkheden geabsorbeerd. Om te achterhalen wat het precies te betekenen heeft, is het dus inderdaad nodig (net als in Hegels filosofie) alle voorbije fasen nog eens de revue te laten passeren.

Een nadere plaatsbepaling van dit schrijven wordt aan het slot gegeven, in Marie's herinneringen aan het besloten katholieke leven in haar dorp van herkomst. „Het leven was een stuk simpeler toen ik nog in God geloofde”, laat Connie Palmén haar heldin schrijven. Ongetwijfeld, maar Sartre kwam, in de vorm van een „Witte Beertjespocket”, en daarna Foucault, Derrida, en God verloor zijn vertrouwde, veilige vorm. De preoccupatie met God of, zoals „de filosoof” het noemt, met „het heilige”, is daar echter niet minder van geworden. Uiteindelijk wordt het schrijven zoiets als God, zij het wel een nogal problematische God.

Het goddelijke van het schrijven schuilt in het absolute ervan, de eis van overgave die het stelt en die hier het „vallen” wordt genoemd. „Als ik val zal ik huilen van geluk”, luidt het aan Beckett ontleende motto van de roman. Tot hetzelfde vallen (op de knieën) werd de jonge Marie tijdens een processie gedwongen door de dorpspastoor, toen zij - als pas ontluikte existentialist - de euvele moed had te blijven staan terwijl het „Allerheiligste” passeerde. Sindsdien bestaat tussen het vallen en het hoogste een paradoxale, maar daarom niet minder onverbreekelijke band.

Het speuren naar de „wetten”, de regels en codes waarmee de mannen hun leven hebben geordend, evenals de honger naar kennis die Marie van jongs af aan heeft bezield, beoogt in feite bij het „vallen” uit te komen, omdat alleen dat voor haar het waarmerk is van de ware kennis. Marie heeft pas de indruk dat de „val” is begonnen, nadat zij haar filosofiestudie heeft afgesloten. De filosofie had niet de antwoorden in petto waar zij naar smacht. Door „de priester” wordt zij met enig recht een „ouderwetse platoniste” genoemd: woorden als wezen, zin, waarheid, goedheid neemt zij (ondanks Foucault) zonder gêne in de mond. Totdat zij zich realiseert dat ze alleen buiten de filosofie, in de literatuur, nog gebruikt kunnen worden, en ook daar met mate, verpakt in de blijkbaar overal onvermijdelijke paradoxen.

Ook het schrijven zelf heeft trouwens zijn paradoxale kanten. Het verschaft, zou je kunnen zeggen, een troost die in de filosofie niet meer te vinden is. Dat spreekt Marie aan, want zij is - als die andere Maria - een geboren troosteres, gul met deernis en vergiffenis, terwijl haar liefde voor „de kunstenaar” uitdrukkelijk als een

reddingspoging wordt gepresenteerd. Niet anders ziet zij het schrijven: kunst en literatuur zijn er voor het publiek om het leven betekenis te kunnen geven. Het paradoxale zit hierin dat de schrijver het publiek niet minder nodig heeft om zelf betekenis te krijgen. Met andere woorden: wie de schrijver is, dat bepaalt het publiek, maar om een publiek te krijgen, moet je eerst schrijven.

Het heeft iets van een vicieuze cirkel, die gelukkig in *De wetten* wordt doorbroken - doordat het boek is geschreven. Het publiek, lijkt mij, kan daar alleen maar blij mee zijn, ook al moet het enige moeite doen om aan het geheel betekenis te geven. Maar het verhaal van Marie Deniet heeft ook iets aandoenlijks, en zelfs aangrijpends: waar wordt de literatuur nog zo serieus genomen? En niet ten onrechte, want Connie Palmén kan schrijven.

Ook al laat zij Marie door haar psychiater „cerebraal, abstract en cryptisch" noemen, deze adjectiva zijn beslist niet toereikend om de hele roman te typeren. Met name in de portretten van de mannen van wie Marie de „wetten" wil leren kennen, bewijst Connie Palmén haar talent, door op subtiele wijze ernst, groteske en emotie met elkaar te vermengen. Daar valt ook zonder aandacht voor de „cerebrale, abstracte en cryptische" kanten die het verhaal ongetwijfeld bezit, plezier aan te beleven. Maar het meest lonend is het lezen van *De wetten* toch als men wèl probeert het hoofd er zo goed mogelijk bij te houden. Alleen dan begrijpt men ook mijn nieuwsgierigheid (die met het „veelbelovende" karakter van dit debuut niets te maken heeft) naar wat er in een tweede boek op deze hegeliaanse apologie van het schrijverschap zou kunnen volgen.

(*de Volkskrant*, 15-2-1991)